

8. Ленин В. И. Государство и революция. Учение марксизма о государстве и задачи пролетариата в революции / В. И. Ленин // Полное собрание сочинений. — 5-е изд. — Л. : Изд-во полит. лит., 1969. — Т. 33. — С. 1–120.
9. Миллер А. Ф. Краткая история Турции / А. Ф. Миллер. — М. : Гос. изд-во полит. лит., 1948. — 303 с.
10. Миллер А. Ф. Турция : актуальные проблемы новой и новейшей истории / А. Ф. Миллер. — М. : Глав. ред. вост. лит., 1983. — 276 с.
11. Новиков Д. Российские политические партии о национальных движениях в Турции и Персии в 1905–1911 гг. / Д. Новиков // Азия и Африка сегодня. — 2001. — № 8. — С. 336.
12. Ориентиры современной государственной идеологии и политики // Турция между Европой и Азией. Итоги европеизации на исходе XX века. — М. : Крафт + ИВРАН, 2001. — С. 255–399.
13. Петросян Ю. А. К изучению идеологии младотурецкого движения / Ю. А. Петросян // Тюркологический сборник. — М. : Наука, 1969. — С. 221–227.
14. Петросян Ю. А. Младотурецкое движение (вторая половина XIX — начало XX в. / Ю. А. Петросян. — М. : Наука, 1971. — 327 с.
15. Раковский Х. Грядущая революция. В Лозанну и обратно, путевые заметки о международном положении / Х. Раковский. — М. : Высший Военный редакционный совет, 1923. — 40 с.
16. Раковский Х. Г. Англия и Россия / Х. Г. Раковский. — Х. : Гос. изд. Украины, 1923. — 38 с.
17. Турецкая революция 1908–1909 гг. // Красный архив. — 1930. — Т. 6. — № 43. — С. 3–54.
18. Фадеева И. Л. Официальная доктрина в идеологии и политике Османской империи / И. Л. Фадеева. — М. : Наука, 1985. — 269 с.
19. Чапкевич Е. И. Русская буржуазия и мелкобуржуазная историография младотурецкой революции Е. И. Чапкевич // Проблемы истории отечественной исторической науки. — Воронеж : Из-во воронежск. ун-та, 1981. — С. 79–92.

Надійшла до редколегії 03.05.2012 р.

УДК 930.1: (477) «1922/1930»

В. В. КАЛІНІЧЕНКО

**ДЖЕРЕЛА МАТЕРІАЛЬНИХ РЕСУРСІВ
У ЗЕМЕЛЬНИХ ГРОМАДАХ НАДДНІПРЯНСЬКОЇ
УКРАЇНИ (1922–1930 РР.)**

Досліджуються форми грошових та інших надходжень до земельних громад у доколгоспному селі Наддніпрянської України. Визначено питому вагу таких надходжень до бюджетів цих поселенських інститутів.

Ключові слова: *земельна громада, селяни, гроші.*

Исследуются формы денежных и других поступлений в земельные общества в доколхозной деревне Надднепрянской Украины. Подсчитана доля каждой из форм поступлений в бюджеты данных поземельных институтов.

Ключевые слова: *земельное общество, крестьяне, деньги.*

Forms of monetary and other receipts in ground societies in доколхозной to village of Naddneprjansky Ukraine are investigated. The share of each of forms of receipts in budgets of the given land institutes is counted up.

Key words: *a ground society, peasants, money.*

У сучасній Україні впроваджується ринкова економіка, зокрема й в аграрному секторі. Трудове селянське господарство може бути конкурентоспроможним в умовах ринкових відносин, а отже, й зберегтися лише на основі об'єднання в кооперативи вертикального типу. Дослідження громади є актуальним і необхідним саме під таким кутом зору. Інститут земельної громади як поземельно-господарське й соціальне об'єднання в доколгоспному селі Наддніпрянської України, що мало ознаки кооперативу вертикального типу, дослідники обійшли увагою. Слід також зупинитися на розгляді матеріальних ресурсів земельних громад.

Для реалізації функцій та розгортання власної діяльності земельним громадам потрібні були матеріальні ресурси.

Головне джерело дослідження матеріальних ресурсів земельних громад Наддніпрянської України — це вибіркове обстеження фінансів земельних громад за 1925/26 господарський рік. Саме цього року показники діяльності громад Наддніпрянської України були найвищими. Виявилося, що 89,2% земельних громад республіки, тобто їх абсолютна більшість, мали матеріальні ресурси для реалізації власної діяльності. Серед природно-економічних регіонів цей показник становив від 79,6% на Правобережжі, до 96,3% у Степу (підраховано автором на основі [21, с. 10]).

Найбільшу питому вагу, в середньому по Наддніпрянській Україні, складали громади з річним бюджетом 251–600 крб., або 19,7% від загалу (підраховано автором за даними [21, с. 10]). В окремих регіонах були певні відмінності: на Правобережжі найчисельнішими були громади з річним бюджетом до 100 крб. (26,9%), на Лівобережжі таких незаможних громад налічувалося 23,9%, на Поліссі — 23,8%. Отже, в цих регіонах саме незаможні громади мали найбільшу питому вагу. Водночас у Степу найбільшу питому вагу (23,3%) становили земельні громади, що мали річний бюджет 250–600 крб., тобто фінансова потужність земельних громад у цьому регіоні в середньому була в кілька разів вищою, ніж в інших регіонах Наддніпрянщини.

За даними про залежність бюджету громади від землезабезпеченості громади й середнього прибутку на одне господарство, розмір бюджету на одну громаду в Наддніпрянській Україні становив 818 крб. З коливанням по регіонах від 426 крб. на Правобережжі до 1260 крб. у Степу.

Дані свідчать, що розмір бюджету земельної громади безпосередньо залежав від землезабезпеченості її членів. Але, за показниками Лівобережжя й Полісся, землезабезпеченість членів громади слід узгоджувати з даними про прибуток на середнє господарство: на Лівобережжі пересічна землезабезпеченість членів громад була меншою (4,91 дес.), ніж на Поліссі (5,31 дес.), але родючість землі, а отже, й прибутковість середнього господарства, була вищою (289 крб. на Лівобережжі й 275 крб. на Поліссі), що й вплинуло на середній розмір бюджету на одну громаду: 870 крб. — на Лівобережжі, 513 крб. — на Поліссі (підрahoвано автором на основі [21]).

Документи свідчать про відсутність будь-якого зв'язку між розмірами земельної громади та величиною бюджету й, навпаки, наявність тісної залежності бюджету громади від майнового стану господарств її членів [21].

Основну частину грошових надходжень земельні громади отримали від зборів (самообкладання). Цей звичний для селян спосіб збирання коштів на громадські потреби використовувався в сільських громадах з давніх часів, його успадкували земельні громади 1920-х рр. У радянський час самообкладання було рекомендовано ухвалою ВУЦВК 15 серпня 1923 р. й узаконено постановою ЦВК і РНК СРСР від 24 серпня 1924 р. [11, ф. Р-1400, оп. 1, спр. 26, арк. 174]. Підкреслювалося, що самообкладання виключно має задовольняти різні місцеві громадські потреби за добровільною згодою громадян. Самообкладання мало бути схвалене на загальних зборах (сходах) громади більшістю голосів. У протоколі зібрання зазначалося: чітко сформульована мета збирання коштів; за якими розкладковими одиницями відбувається це збирання (за їдцями, дворами або за кількістю десятин землі в кожному господарстві членів громади); в яких одиницях проводитиметься збирання (грiшми чи зерном); відповідальні за збір коштів та спосіб звітування громаді про виконану роботу [11, ф. Р-515, оп. 1, спр. 99, арк. 135].

Кошти для громадських потреб, зазвичай, збирали призначені на загальних зборах скарбники. Так, 20 лютого 1923 р. Кобзарівська земельна громада Валківського району Харківської округи ухвалила: «Призначити на посаду скарбника Я. Слюсаря, людину

чесну, надійну що цілком відповідає своїй посаді» [11, ф. Р-525, оп. 1, спр. 5, арк. 151].

Для перевірки прибутків і видатків громади загальні збори призначали обліковців або ревізійну комісію. Так, 1 січня 1924 р. загальні збори громади села Нова Олександрівка Білоколодязівського району Харківської округи слухали звіт про збір коштів улітку 1923 р. на потреби громади. Ухвалили: «Наданий нам письмовий звіт про прибутки й видатки визнати достовірним. Прибутково-видаткові статті звірені по касовій книзі з вказівкою на виправдні документи» [11, ф. Р-608, оп. 1, спр. 159, арк. 49]. 19 вересня 1926 р. на сході земельної громади с. Гламазд Берлозівської сільради Козелецького району Ніжинської округи слухали доповідь ревізійної комісії про наслідки «перевірки грошових справ уповноваженого громади». Ухвалили: «Задля того, щоб кошти земгромади використовувалися якомога доцільніше ...рекомендувати завести спеціальний прибутково-видатковий кошторис, затверджений постановою земгромади» [12, ф. Р-1692, оп. 1, спр. 55, арк. 43].

Вибіркове обстеження 88 земельних громад у Харківському окрузі, проведене в 1926/27 господарському році, свідчить та ілюструє типову картину розкладки коштів: «Наявність розкладки є ознакою матеріальної спроможності громади й того, що ця громада вважає себе самодостатньою організацією», — констатували укладачі обстеження. «Як способи розкладки, так і мета таких дій досить різноманітні. Розкладку проводять і за числом їдців, і за кількістю десятин землі кожного господарства, і за окремими дворами», — зазначено в матеріалах обстеження. «Розкладкою здобуваються кошти переважно на громадські потреби, на оплату праці уповноважених громади, пастухів, протипожежну справу тощо, зокрема на ремонт мостів, доріг і т. п., але деякими громадами ці роботи виконуються методом відробітків членами громади. Часто здійснюються виплати необхідної суми не грішми, а зерном (житом). Розкладка, зазвичай, проводиться з санкції загальних зборів членів громади. Оскільки зв'язок між громадами й сільрадами доволі міцний, то відповідні записи про грошові суми земельних громад вони вносять разом до прибутково-видаткових книг сільських рад», — йшлося в обстеженні [11, ф. Р-845, оп. 3, спр. 475, арк. 105].

Земельні громади Наддніпрянської України більшість коштів (96,98%) збирали на спеціальні потреби громади, й лише 3,02% коштів — на загальні потреби (підраховано автором на основі [21, с. 17–19]). Наприклад, 14 грудня 1925 р. загальний сход с. Ящичкове Алчевського району Луганської округи ухвалив зібрати

по 50 коп. з кожного двору на потреби громади: «...на найм підвід для перевезення фельдшера, учнів до школи, сільрадівців, на найм лісового сторожа-об'їждчика тощо» [7, ф. Р-315, оп. 1, спр. 38, арк. 19]. Спеціальні громадські потреби передбачали збори на: землевпорядження, інші сільськогосподарські потреби; благоустрій громади, ремонт мостів, доріг, будівництво колодязів, протипожежну охорону; на утримання службовців громади й окремо на утримання сільської ради; освіти; охорону здоров'я тощо. Ці дані свідчать про те, що перш за все при самообкладанні гроші збиралися на землевпорядження — 49,47% усіх зборів. Разом з іншими сільськогосподарськими потребами вони склали більше половини всієї зібраної суми — 50,33% (підрховано автором на основі [21, с. 17–19]).

Так, 9 грудня 1923 р. сход громади хутора Немишля Харківського району й округи з питання про землеустрій ухвалили: «Приступити до землевлаштування. Для цього негайно розпочати збір грошей в розмірі 16 коп. золотом з кожної десятини» [11, ф. Р-1400, оп. 1, спр. 31, арк. 31]. В Кам'янобродському районі Луганської округи на нараді уповноважених земельних громад (липень 1924 р.) вирішили «зібрати на землеустрій по 75 коп. з десятини, а при виході на відруби і хутори по 1,8 крб. золотом з кожної десятини» [7, ф. Р-259, оп. 1, спр. 3, арк. 38].

Приблизно 12,5% від усіх зборів на громадські потреби, за результатами обстеження фінансів громади в 1925/26 господарському році, склала частка натурою: хлібом (житом) або цукром (підрховано автором на основі [21, с. 17–19]). 22 червня 1923 р. Семенівська громада Конопотської округи на сході вирішувала питання щодо проведення осередселищного землевлаштування. Ухвалили: «Зібрати по 5 фунтів жита з кожної душі. Уповноваженому громади І. Галушці та його помічнику І. Будилку організувати збір жита» [10, ф. Р-4940, оп. 1, спр. 5, арк. 72].

Частина коштів від самообкладання надходила для оплати праці пастухів (складала 17,8% від загалу). Благоустрій на території громади, ремонт мостів, шляхів, протипожежна справа — 8,01% зборів на громадські потреби. Ці збори були на третьому місці серед загальної суми зібраних коштів. Кошти на утримання службовців громад (уповноважених, писарів, скарбників, сторожів та ін.) склали 0,5% від загалу (підрховано автором на основі [21, с. 17–19]). Обстеження Шкнівської земельної громади Хабинського району Київської округи в 1926 р. виявило, що кошти для оплати праці уповноваженого громада збирала шляхом самообкладання по 50 коп. з кожного двору [22, ф. 1, оп. 4, спр. 748, арк. 42]. Загальні збори земельної громади с. Гламазд Берлозької сільради

Козелецького району Ніжинської округи 20 жовтня 1925 р. шукали кошти «для поїздки уповноваженого в Ніжин у справі передачі лісів громаді». Ухвалили: «Зібрати по 20 коп. з кожного двору. Скарбником вибрати Д. І. Тройченка» [12, ф. Р-1692, оп. 1, спр. 28, арк. 31]. 19 липня 1927 р. загальні збори земельної громади Новий Світ Берецької сільради Олексіївського району Харківської округи вирішували питання щодо визначення розміру зарплати уповноваженому громади. Ухвалили: «Уповноваженому призначити платню 100 карб. на рік. Для цього провести самообкладання з розрахунку на земельний наділ кожного двору» [11, ф. Р-1575, оп. 1, спр. 96, арк. 78].

Земельні громади взяли на себе утримання сільських рад, що в 1925/26 господарському році склало 5% від усіх зібраних від самообкладання коштів (підрховано автором за даними [21, с. 17–19]). 31 грудня 1922 р. загальні збори Ков'ягівської громади Валківського повіту Харківської губернії слухали: «Про утримання службовців сільської ради й канцелярії, котрі від держави отримують зовсім мізерну платню». Після переговорів одногослосно ухвалили: «Відрахувати шляхом самообкладання по одному фунту зерно-хліба з кожного зданого в 1922 р. за продподатком пуда» [11, ф. Р-525, оп. 1, спр. 5, арк. 16]. 25 лютого 1925 р. сход громади хутора Колегаєва Христівської сільради Кам'янобродського району Луганської округи на утримання сільської ради ухвалив на 1925 р. «зібрати з кожної десятини землі по 7,5 коп.» [7, ф. Р-259, оп. 1, спр. 5, арк. 38]

Гроші, отримані від самообкладання на освітню галузь (оплата праці вчителів, утримання шкіл, лікнепів та їх опалення) склали в 1925/26 господарському році 7,2% від загалу (підрховано автором за даними [21, с. 17–19]). Так, 19 січня 1923 р. загальні збори громади с. Шабалинове Сосницького повіту Чернігівської губернії розглядали питання щодо платні вчителю. Ухвалили: «Доручити сільвиконкому провести розкладку необхідної суми» [12, ф. Р-4005, оп. 1, спр. 1, арк. 6].

Менше за все громади піклувалися про охорону здоров'я своїх членів. На ці потреби в 1925/26 господарському році громади зібрали всього 0,5% коштів від загалу (підрховано автором за даними [21, с. 17–19]). Селяни зверталися до лікарів лише в крайніх випадках. Хворою вважали ту людину, яка не могла підвестися з ліжка, в усіх інших випадках людина вважалася працездатною, тому не потребувала спеціальної медичної допомоги.

Наступним важливим джерелом грошових надходжень земельних громад у 1925/26 господарському році були доходи від громадських (не розподілених між членами поземельного об'єднання)

земель — 20,23% від загалу (підраховано автором за даними [21, с. 17–19]).

З нерозподілених земель більше половини (51,16%) використовувалися безпосередньо земельними громадами (підраховано автором за даними [21, с. 10–11]). Це були здебільшого ліси. Прибуток від них громади мали у вигляді ділової деревини, хмизу, сінокошу лісових полян тощо. Земельна громада с. Великі Проходи Липецького району Харківської округи 12 червня 1927 р. віддала під покіс трави лісові галявини в урочищі Сикирич лісникам В. Золотухіну та І. Пенцеву як плату за їхню роботу [11, ф. Р-1845, оп. 1, спр. 9, арк. 41]. Акт ревізії діяльності уповноваженого Берківської земельної громади Козелецького району Ніжинської округи від 15 лютого 1927 р. засвідчує, що основний прибуток (815,53 крб.) це поземельне об'єднання отримало від експлуатації громадського лісу [12, ф. Р-1702, оп. 1, спр. 36, арк. 3]. Земельні громади Чорнобильського району Київської губернії мали основний дохід від продажу лісу, який використовували для різних громадських потреб (видатки на землеустрій, купівля реманенту, утримання школи, сільбуду тощо) [22, ф. 1, оп. 3, спр. 61, арк. 2, 7, 8, 31, 68].

В оренду земельні громади в 1925/26 господарському році здавали 48,84% громадських земель, серед яких орна земля становила 23,67% (підраховано автором за даними [21, с. 10–11]). 27 вересня 1925 р. сход земельної громади с. Гайчули Цареконстантинівського району Мелітопольської округи слухали «про здачу в оренду пустопорожньої орної землі». Вирішили «виявлену землю здати в оренду» [5, ф. Р-1349, оп. 1, спр. 30, арк. 43]. Земельна громада хутора Ганебного Верхньоорільської сільради Олексіївського району Харківської округи 4 березня 1927 р. слухала на своєму сході звіт уповноваженого громади Г. Микитася про роботу за рік. У звіті були вказані прибутки й видатки громади, зокрема Г. Микитася заявив: «За оренду громадської ріллі в урочищі Чернишки громада отримала 40 крб.» [11, ф. Р-1576, оп. 1, спр. 49, арк. 32].

Земельні громади здавали в оренду й інші придатні для сільського господарства угіддя (садиби, коноплянки, левади, ставки та ін.), що разом становили 5,55% громадських земель. Земельна громада хутора Красного Кам'янобродського району Луганської округи мала пустопорожні садибні землі; ці угіддя вона здала в оренду, а гроші витратила на поточні громадські потреби [7, ф. Р-848, оп. 1, спр. 68, арк. 45]. Загальні збори Григорівської земельної громади Барвінківського району Ізюмської округи 10 березня 1928 р. вирішили здати в оренду город при сільській раді.

Цю ділянку орендував І. Крися за 26 крб. Гроші громада запропонувала орендареві «внести скарбнику в триденний термін» [11, ф. Р-1496, оп. 1, спр. 18, арк. 13]. Правління Блиставицької земельної громади Бородянського району Київської округи в 1928 р. здало в оренду громадський ставок за 50 крб. на рік А. Мироненку [6, ф. Р-17, оп. 1, спр. 32, арк. 24].

Гроші за оренду громадського майна (будівлі; плідники; олійниці, крупорушки, млини, кузні; прокатні пункти реманенту тощо) складали невелику частку. Так, у 1925/26 господарському році такі прибутки становили лише 2,74% від сукупних грошових доходів земельних громад Наддніпрянської України (підраховано автором за даними [21, с. 30–31]). Такі невеликі прибутки свідчать про незначну кількість подібного майна в поземельних об'єднаннях. В обстеженні 88 земельних громад Харківської округи за 1927 р. зазначено: «Промислові заклади є лише у двох громадах: водяний млин у Печенігах і пекарня в слободі Пересічній. Стосовно будівель, то це здебільшого гамазеї та пожежні сараї. Ще є будинки, в яких розміщуються сільські ради. В деяких громадах є прокатні пункти. Серед племінних тварин, які належать громадам, зазвичай, це бугаї — один або два на громаду» [11, ф. Р-845, оп. 3, спр. 475, арк. 103].

Так, земельна громада слободи Благодатної Білоколодязівського району Харківської округи мала молотарку. За молотьбу на ній брали плату зерном «по півфунта за обмолот однієї копиці жита» [11, ф. Р-608, оп. 1, спр. 11, арк. 39]. У Введенській земельній громаді Чугуївського району Харківської округи був прокатний пункт — плуги, борони та три сівалки. В 1923 р. за користування цим реманентом було встановлено плату: плуг — 15 фунтів, борона — 20 фунтів, сівалка — 1,5 пуд. жита [11, ф. Р-515, оп. 1, спр. 14, арк. 117]. На злучному пункті хутора Легкого Христовської сільради Кам'янобродського району Луганської округи в 1925 р. «за злуку з бугаєм брали плату по 2 крб. (у будь-якому разі)» [7, ф. Р-259, оп. 1, спр. 5, арк. 45]. В с. Блиставиці Гостомельського району Київської округи в 1924 р. був млин, мірчук від помелу зерна на цьому млині складав прибуток місцевої земельної громади [6, ф. Р-17, оп. 1, спр. 4, арк. 40].

Щоб отримати «живу копійку», земельні громади давали в оренду все, на що з'являлися бажаччі (місце для випасу худоби, риби місця на річках та ін.). Так, земельна громада хутора Жилиного Млина Островського району Чернігівської округи, яка мала угіддя в поймі р. Десни, здавала в оренду риби місця на р. Гнилуші — притоку р. Десни. Орендар отримував право «рибалити за допомогою всіх снастей, крім отруйних речовин» [12, ф. Р-1709,

оп. 1, спр. 7, арк. 4]. Громади брали орендну плату з чужої худоби, що паслася на громадському вигоні або толоці. Хохлівська земельна громада Білоколодязького району Харківської округи в 1923 р. збирала по одному пуду жита за одну вівцю з громадян сусіднього хутора [11, ф. Р-608, оп. 1, спр. 8, арк. 24]. Загальні збори земельної громади німецького поселення Баден Страсбурзької сільради Фрідріх-Енгельсівського району Одеської округи 17 лютого 1925 р. встановили плату за право випасу на громадській толоці худоби селян, які не були членами громади, по 5 крб. за кожну голову великої рогатої худоби [8, ф. Р-969, оп. 1, спр. 272, арк. 23]. Сход Андріївської земельної громади Алчевського району Луганської округи 27 березня 1929 р. встановив плату за випас чужого вола на толоці громади в розмірі 3 крб. за сезон [7, ф. Р-325, оп. 1, спр. 60, арк. 19].

До зборів на громадські потреби необхідно додати й надходження від натуральних повинностей членів громади. Ці повинності мали натуральну форму піших або кінних днів. У середньому один піший робочий день у 1925/26 році в грошовому еквіваленті становив 1 крб., а кінний — 3 крб. [21, с. 19] Наприклад, 16 жовтня 1927 р. загальні збори земельної громади с. Часнівців і хутора Шури Берлозької сільради Козелецького району Ніжинської округи вирішували питання про «висипку Липовської греблі. Ухвалили: Приступити до роботи з 23 жовтня. Норма від двору — 1 підвода на 1 день і 1 день піший, без підводи — 3 дні» [12, ф. Р-1692, оп. 1, спр. 70, арк. 64]. 24 серпня 1924 р. сход Старо-Власівської громади Валківського району Харківської округи слухав про «облаштування Кузмівського ставка. Ухвалили: До цієї роботи приступити всією громадою. А на громадян, котрі не вийдуть на роботу, накласти штраф» [11, ф. Р-525, оп. 1, спр. 97, арк. 435].

Одним із джерел отримання «живих грошей» для земельних громад були позики. Фінансове обстеження земельних громад Наддніпрянської України за 1925/26 господарський рік виявило, що 11,28% фінансів ці поземельні об'єднання отримали від позик (підраховано автором за даними [21, с. 30–31]). Земля громада мала право отримати кредит лише після набуття статуту земельної громади та його реєстрації в райвиконкомі [14, с. 3]. Держава надавала кредит перш за все тим земельним громадам, які переходили до колективного обробітку землі, а серед них — передусім селянам-членам комітетів незаможних селян [19, с. 105]. Отже, зберігався класовий принцип кредитування селян. Держава зобов'язувалася надавати довготерміновий кредит, але він (здебільшого) покривав лише 75% від вартості робіт [17, с.

20]. Земельні громади брали позики на оплату роботи з землеустрою. Так, улітку 1924 р. земельні громади Липецького району Харківської округи отримали кредит у сумі 3 тис. крб. на проведення міжселищного землеустрою й земельну реєстрацію [11, ф. Р-1854, оп. 1, спр. 3, арк. 54]. Крім землеустрою, Всеукраїнський сільськогосподарський банк (Укрсільбанк) передбачав кредитування земельних громад на організацію громадських зерноочисних пунктів, облаштування громадських злучних пунктів (плідників), меліоративні роботи, придбання сортового насіння, купівлю сільськогосподарських знарядь, серед яких трактори, заходи боротьби зі шкідниками та хворобами в сільському господарстві [18].

Отже, земельні громади Наддніпрянської України в 1920-х рр. володіли значними фінансовими засобами, авторитет земельної громади на селі підкріплювався матеріальними можливостями. В 1925/26 господарському році земельні громади Наддніпрянщини накопичили й витратили 29,2 млн крб. [21, с. 30–32] У середині 1920-х рр. це були значні кошти. Для порівняння, всі державні капіталовкладення в сільське господарство в 1925/26 господарському році склали 49,8 млн крб. [16, с. 47]

У подальшому слід приділити увагу формам землекористування в земельних громадах у 1920-х рр.

Список літератури

1. Відомість про розподіл коштів у Старобільській окрузі в 1927/28 господарському році // Держархів Луганської області, ф. Р-1190, оп. 1, спр. 2, арк. 24–26.
2. VIII Всеукраїнський з'їзд Рад робітничих, селянських та червоноармійських депутатів 17–20 січня 1924 року: Стенографічний звіт та постанови. — Х. : Вид-во ВУЦВК, 1924.
3. X Всеукраїнський з'їзд Рад. Бюлетень №9. — Х., 1927.
4. Держархів Житомирської області.
5. Держархів Запорізької області.
6. Держархів Київської області.
7. Держархів Луганської області.
8. Держархів Одеської області.
9. Держархів Полтавської області.
10. Держархів Сумської області.
11. Держархів Харківської області.
12. Держархів Чернігівської області.
13. Діяльність РНК УСРР та Економічної наради : Збірні матеріали за липень – вересень 1925/26 господарського року. — Х., 1926.
14. Зразковий статут земельної громади (Для земельних громад з общинним розпорядком землекористування). Затверджено НКЗС УСРР 25 липня 1924 р. — Х., 1924.
15. V З'їзд незможних селян України. Бюлетень. — Х., 1927.

16. Історія українського селянства. — К. : Наукова думка, 2006. — Т. 2. — 632 с.
17. Короткий огляд діяльності РНК та Економічної наради УСРР за період з 1 жовтня 1923 р. до 1 квітня 1924 р. — Х., 1924.
18. Обіжник Укрсільбанку від 29 вересня 1925 р. // Держархів Харківської області, ф. Р-1502, оп. 1, спр. 6, арк. 136.
19. Основные положения кредитования работ по внутриселенному землеустройству. Постановление ВУЦИК и СНК УССР от 19 марта 1924 г. // СУ УССР. — 1924. — № 7. — Ст. 7.
20. IV сесія ВУЦВК VII скликання 1–4 листопада 1923 р.: [Стенографічний звіт]. — Х., 1924.
21. Фінанси земельних громад за 1925/26 рр. : Вибіркове обстеження // Статистика України. — Х., 1928. — Серія VI. — Т. V. — Вип. 3. — № 125. — 37 с.
22. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України.

Надійшла до редколегії 26.03.2012 р.

УДК [930.2:001.82]: 81'373.6 (477) В. С. РОМАНОВСЬКИЙ

ЛІНГВІСТИЧНІ ДЖЕРЕЛА ПАМ'ЯТКОЗНАВЧОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Визначено інформаційний потенціал мови як джерела пам'яткознавчого дослідження. Обґрунтовано наукову доцільність взаємозв'язків пам'яткознавства, історичного джерелознавства та мовознавства.

Ключові слова: пам'яткознавство, джерелознавство, мовознавство, етимологія, культурна спадщина, топонім, історичне джерело.

Определен информационный потенциал языка как источника памятниковедческого исследования. Обоснована научная целесообразность взаимосвязей памятниковедения, исторического источниковедения и лингвистики.

Ключевые слова: памятниковедение, источниковедение, лингвистика, этимология, культурное наследие, топоним, исторический источник.

Information potential of linguistic sources of monument science researches was determined. Scientific expediency of interrelations between monument science, historical source studies and linguistics was grounded.

Key words: monument science, source studies, linguistics, etymology, cultural heritage, toponym, historical sources.